

УДК 159.9

Тетяна Василівна СЕЛЮКОВА,

старший викладач кафедри психології діяльності в особливих умовах
Національного університету цивільного захисту України (м. Харків)

ОСОБЛИВОСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ, ОРГАНІЗОВАНOSTІ І САМОКОНТРОЛЮ У МАЙБУТНІХ СПІВРОБІТНИКІВ ДСНСУ

Представлено результати дослідження особливостей відповідальності, саморегуляції та самоорганізації студентів та курсантів Національного університету цивільного захисту України.

Ключові слова: відповідальність, організованість, самоконтроль, саморегуляція, саморегуляція, морально-етичні цінності.

Робота працівників ДСНС України пов'язана з постійним ризиком для життя і здоров'я. Під час проведення заходів з ліквідації катастроф та інших лих, бійці і інші співробітники, повинні проявляти стійкість характеру, усі його професійно важливі якості. Саме тому важливим є приділення уваги формуванню цих якостей у процесі навчання. Думка про наявність такої проблеми спонукала нас провести дослідження на майбутніх працівниках ДСНСУ – курсантах і студентах Національного університету цивільного захисту України. Серед найважливіших якостей, притаманних особистості, яка постійно працює у тісній взаємодії з іншими людьми, ми виділили: відповідальність, самоконтроль і організованість.

Відповідальність означає усвідомлення суті та значення діяльності, її наслідків для суспільства і соціального розвитку; вчинків особи з погляду інтересів суспільства або певної групи [2, с. 11–12]. Організованість – це внутрішня зібраність, що характеризує узгодженість між цілями діяльності та способами її здійснення [1, с. 15]. Самоконтроль забезпечує підпорядкування різних видів діяльності мотиву самовдосконалення. Ці аспекти життя індивіда невідривно пов'язані з самореалізацією [3, с. 18–23]. Проблема пошуку підростаючою особистістю простору для самореалізації надзвичайно актуальна в сучасних умовах. Адже сучасне суспільство, у межах якого створюється цей простір, характеризується нестабільністю, невизначеністю всіх його сфер. Тому особистості часто психологічно важко здійснити самостійний, свідомий, відповідальний вибір діяльній і духовно-практичній позиції, свого місця у світі. Проведений аналіз теоретичних джерел показав високу актуальність дослідження відповідальності, організованості і самоконтролю як важливих складових людської діяльності. Дуже важливими ці якості є для працівників небезпечних професій, представниками яких є співробітники ДСНС України, оскільки вони, для успішного виконання службових завдань, повинні мати високий рівень розвитку усіх цих якостей. Необхідно відзначити, що досліджень з проблем відповідальності, організованості та самоконтролю у контексті несення військової служби, зокрема у майбутніх працівників ризиконебезпечних професій, не достатньо.

Для вирішення поставлених задач нами були використані наступні методики: Опитувальник для виявлення вираженості самоконтролю в емоційній сфері, діяльності та поведінці (соціальний самоконтроль) Г. С. Нікіфорова, В. К. Васильєва і С. В. Фірсової. Опитувальник «Самооцінка організованості» Є. П. Ільїна. Опитувальник «ДУМЭОЛП» – діагностика рівня морально-етичної відповідальності особистості І. Г. Тимощука. Дослідження проводилось на базі Національного університету цивільного захисту України. В дослідженні брали участь дві групи досліджуваних: група № 1 курсанти, група № 2 студенти. Загальна кількість респондентів 60 осіб.

Аналіз емпіричного дослідження дозволяє зробити наступні висновки:

1. Дослідження морально-етичної відповідальності курсантів і студентів НУЦЗУ виявило наявність достовірних відмінностей за шкалою «Альтруїстичні емоції», а також значні розбіжності за шкалами «Інтуїція в морально-етичній сфері» та «Екзистенціальна відповідальність» ($p \leq 0,01$). За шкалами «Рефлексія на морально-етичні ситуації» та

«Морально-етичні цінності» також спостерігається різниця на користь курсантської групи ($p \leq 0,05$).

2. В дослідженні рівнів відповідальності виявлено різницю між високим та середнім показниками. Порівняно із студентами, у курсантів на достовірно значущому рівні переважає високий рівень розвитку морально-етичної відповідальності ($p \leq 0,01$). Низький рівень відповідальності у представленій вибірці відсутній.

3. Дослідження прояву організованості виявило існування великої різниці між показниками розвиненості цієї складової особистості. У курсантів вірогідно значущо переважає показники організованості, ніж у студентів ($p \leq 0,001$).

4. Вивчення самоконтролю показало, що існують розбіжності між показниками двох груп за шкалами: «Самоконтроль в діяльності» та «Загальний самоконтроль» ($p \leq 0,05$).

В цілому, виходячи з результатів нашого дослідження, можна стверджувати, що усі досліджувані явища мають більший прояв серед курсантів, в порівнянні зі студентською групою. Найбільші розбіжності спостерігаються за шкалою «Альтруїстичні емоції». Отже, альтруїзм курсантів здобув більшого розвитку в структурі морально-етичної відповідальності, ніж у студентській групі. Вірогідно, це пов'язано із несенням служби та більш глибоким усвідомленням курсантами специфіки майбутньої професії.

Показники відповідальності переважають в групі курсантів.

Показники організованості курсантів також виявились значно вищими, ніж у студентів. Ми припускаємо, що такі розбіжності пов'язані із образом життя цих груп людей, який відрізняється. Відомо, що курсанти мають суворий регламент щодо розпорядку дня, деталей виконання навчальних та службових завдань. Тому «бути організованим» є необхідністю курсанта, від цього наряду залежить успішність його діяльності. Студенти мають більше вільного часу та «простору», тому мають більше можливостей займатись справами тоді, коли хочуть. Отже, для курсанта організованість – це необхідна риса, а для студента – це показник самовдосконалення, і його організованість залежить від наявності певних мотивів та інших рис характеру.

Серед показників самоконтролю виявлено різницю за двома шкалами, серед яких: «Самоконтроль в діяльності» і «Загальний самоконтроль». Відмінності підтвердили, що ці явища мають більший прояв серед курсантів. В цьому, на нашу думку, спостерігається зв'язок з показниками організованості, і різниця має схожі причини. За «Соціальним самоконтролем» та «Самоконтролем в емоційній сфері» також визначаються відмінності. Вищий самоконтроль означає більш якісну корекцію програми самовдосконалення та діяльності. Цей факт відобразився у результатах нашого дослідження, і дозволяє стверджувати, що курсанти приділяють більше уваги контролю своїх вчинків, які також є більш свідомими, ніж у студентів.

Проведене дослідження показало високу актуальність вивчення відповідальності, організованості і самоконтролю як важливих рушіїв людських відносин. Дуже важливими ці якості є для працівників небезпечних професій, представниками яких є співробітники ДСНС України, оскільки вони, для успішного виконання службових завдань, повинні мати високий рівень розвитку усіх цих якостей.

Список бібліографічних посилань

1. Ершова Р. В. Психологическая природа организованности как системного качества личности // Физическая культура и спорт в развивающемся мире: материалы VIII междунар. науч.-практ. конф. Коломна, 1998. С. 171–172.

2. Муздыбаев К. Психология ответственности. Л.: Наука, 1983. 240 с.

3. Никифоров Г. С. Самоконтроль человека. Л.: Изд-во Ленинград. ун-та, 1989. 192 с.

Одержано 17.02.2017

Представлены результаты исследования особенностей ответственности, саморегуляции и самоорганизации студентов и курсантов Национального университета гражданской защиты Украины.

Ключевые слова: *ответственность, организованность, самоконтроль, саморегуляция, саморегуляція, морально-этические ценности.*